

Alszik-e a menyhal nyáron?

Futószalagon érkeznek a menyhallal kapcsolatos új keletű észrevételek, amelyek egyre jobban megkérdőjelezzik a szóban forgó halra vonatkozó, emberöltőn keresztül berögződött híreszteléseket. Ami a menyhallal kapcsolatban a tudományos ismeretek és a néprajz tülegyszerűsítésének sajátos egyvelegeként eluralkodott, belefér egyetlen összetett mondatba: A legutóbbi jégkorszak maradványaként él vidékünkön; továbbá olyan hidegkedvelő faj, amely átalussza a nyarat. Minden más, ami a tudományos ismeretek és időszakok képlékeny értelmezése révén ebből a két adatból kiforrott, kifejezetten hipotetikus. A feltevések vízálló képessége pedig a legyártott elméletek számával és mennyiségével fordítottan arányos.

Az oly gyakran emlegetett Pannontengerről, a menyhal egykori vélhető életteréről nem árt tudni, hogy maradványai 600 000 évvel ezelőtt tűntek el. A jégkorszakról viszont tudni kell, hogy volt belőle több is, a legutóbbi pedig – amellyel a menyhalat kapcsolatba lehet hozni – 110 000 évvel ezelőtt kezdődött, és 10 000 évvel ezelőtt kezdett el enyhülni. Akárhogy is dobálózunk az évek százezreivel, az egyszerű számtani műveletek rávilágítanak arra, hogy a Pannon-tenger létezése és a legutóbbi jégkorszak között félmillió éves űr távolság. Az enyhülés pedig ehhez képest, úgy mond „tegnap”, történelmi távlatokra tekintve mintegy tízezer évvel ezelőtt vette kezdetét.

Éppen ezért – és mert a tíz millenniummal ezelőtti állapotokra ember aligha emlékezhet – a menyhal mai viselkedési formáit és életvitelét a legújabb kori szórványos felfedezések és ismeretek tükrében illik szemlélni. Tényként kell kezelni, hogy a menyhal valóban hidegkedvelő. Ennek mibenlétét azonban a halfiziológusok már régen megállapították. Beleértve azt a mozzanatot is, hogy a szóban forgó hal sokkal aktívabb melegben, mint a melegvízi halak hidegben. Ennek cáfolhatatlan bizonyítékául szolgálnak a menyhal pikkelymintáiról elektronikus mikroszkóp által készített felvételek elemzései. Ezek során ugyanis bizonyítást nyert, hogy a menyhal – ellentétben a híresztelésekkel – nyári melegben is bőven vesz fel táplálékot. Igaz, nem kutat utána, de ami betéved rejtekhegyére, annak nem bocsát meg.

A Ribolovačka revija című, Újvidéken megjelenő horgászlap a kilencvenes évek közepén közölt egy terjedelmes szakszöveget a menyhal tél- és

nyáridőben változó táplálékfelvételéről. A horgászízlés által túlságosan szakszerűnek minősített szöveg nem nyerte el a zsinórátzatok tetszését, ráadásul silány nyomásban és a legpocsékabb rotációs papíron jelent meg, meggyarazni kellett, mi van a képeken. Dióhéjban: a menyhal pikkelyeken a más halakéval ellentétben nem gyűrűk vannak, hanem világos és sötét mezők váltakoznak; tehát eltérő táplálékmennyiségről van szó, nempedig dózsölés és böjt váltakozásáról.

Halszakértők szerint ez a viselkedésforma megegyezik a lazacoknál is tapasztalattal. Arról a tulajdonságról van szó, mely a többszörös enzimkészletből fakad. Amíg az élőlények többsége egyetlen enzimgarnitúrával rendelkezik – és ez csak szűk hőmérsékleti határértékek között működik megfelelően –, addig a menyhalnak több enzimgarnitúrája van. Közbevetőleg mondjuk, hogy az enzimek valójában biokatalizátorok, feladatuk pedig az életfunkciók szabályozása. A menyhal belső kémiai alacsony hőmérsékleti értékek mellett pörög fel, de rendelkezik egy másik „tecÜológiaiával” is, amely melegben lép színre. Bár a kettő hatásfoka nem egyforma, a menyhal nyári enzimgarnitúrája hatásosabb, mint amilyen a melege hangulódott fajok egyetlen készletéé hideg időben.

Ebbe a képbe tökéletesen beleillenek a menyhal szaporodásbiológiájáról, valamint ivadékának növekedési erélyéről szerzett ismeretek. A télidőben ívó menyhal ikrájának inkubációja igencsak elhúzódik, kelése majdhogynem egybeesik a sokkal később ívó süllőével, őszi időben viszont mindkét faj ivadéka megközelítőleg egyforma nagyságú. Ha a menyhal ivadéka nyáridőben nem táplálkozik, nem lehetne így. Márpedig így van, tehát igenis táplálkozik. A felnőtt halak nemkülönben. Hogy ez tényszerű – részben az utóbbi évtizedben augusztus és szeptember folyamán „rendhagyó” körülmények között zsákmányolt menyhalakon kívül –, elsősorban Szendőfi Balázs magyarországi tapasztalatai támasztják alá. Számos felfedezéssel és ezek konkrét adataival hívta fel a figyelmet egy – mondjuk így – újabb kori jelenségre.

Eltekintünk a szakember hajszálpontos naplőbejegyzéseinek részletes ismertetésétől, ám ezekből kiviláglik, hogy a március–szeptemberi időszakban – amikor a menyhalnak a hiedelem szerint „aludnia és böjtölnie” kellene – tucatszámra fogott ki aktív egyedeket, olykor húszfokosnál is melegebb vízből.

A Dunából, a Tiszából és mellékfolyóikból egyaránt. Ráadásul a zsákmányok/fogások/leletek ismétlődtek. És valamennyi menyhalnak dudorodott a hasa, ez pedig bőséges táplálékfelvételtől tanúskodott. Augusztus 28-a és szeptember 20-a között összesen 17 ilyen menyhal került elő, ezek kerti tóba helyezve is aktívak maradtak, majd akváriumba helyezve szobahőmérsékleten is rendszeresen és bőségesen vettek fel táplálékot. A történethez tartozik, hogy a gyomortartalmat többnyire a tarka és a folyami géb ivadéka alkotta. Azon invazív fajoké, amelyek régen nem éltek ezeken a tájakon.

Ide kíváncsnak saját észrevételem, még akkor is, ha nélkülözik a rendszerességet, szakszerű kimutatásokkal sincsenek megpatkolva, és horgásztörténet-ízüek. Twisterrel fogtam már nyári hőségben (július 22-én, 25 fokos vízből) szabályosan szájba akasztott, 25 centis menyhalat, amely a ruganyok körengetegéből, kétméteres mélységből került elő. Sügéreknek felkínált apró csalihallal úszóva fogtam több 12-14 centi körüli menyhalat egy meleg szeptemberben, úgyszintén a kövezés mentén. Ezekről csupán feltételezem, bizonyítani nem tudtom, hogy az azévi menyhaltermésből származtak. Tehát akkorák voltak, mint a süllőivadék. Mitől nőttek ekkorára – kérdezem az elméletgyártóktól – ha ez a hal nyáridőben koplal?

A szövegben szereplő – tülegyszerűsített és vázolt – fiziológiai adatokat a Szerbia több egyetemén is oktató dr. Aleksandar Ivanc halfiziológustól kaptam kötetlen beszélgetéseink során. Tekintettel arra, hogy nem vagyok halveszakértő, a fiziológiai jelenségek kiértékelése nem az én feladatomban. Újságíró és szerkesztő vagyok, az én dolgom a zsinórátzatok körében való adatgyűjtés, tekintettel arra, hogy Szerbiában, ahol élek, a horgászok és a haltani kutatók tevékenységének a közelmúltig alig voltak érintkezési pontjai. A kettő között tatóngó űr áthidalását feladataim egyikének tekintem.

Ugyancsak ezek között szerepel az elharapózott, megcsontosodott és bombabiztos tévhitekkel való leszámolás, amely olykor szélmalomharcra emlékeztet. Éppen ezért végtelen örömmel olvastam el, majd közöltem a Magyar Szóban Szendőfi Balázs észrevételeit. Ezek az adatok szerb nyelven is hamarosan napvilágot látnak, az itteni olvasóközönség számára egyelőre ismeretlenek.

Viszonzásul mellékelek egy fotót,

amelyen Saša Ledenčan, a Ribolov című horgászlap szerkesztője szerepel a Nagy-Moraván fogott 1150 grammos menyhállal. Kollégám szűkebb Szerbia északi (a Dunától délre eső) részének vizeit vallatja. A Magyar Szónak küldött beszámolójában kitér arra, hogy a Duna jobb oldali kisebb mellékfolyóiból az utóbbi években a menyhal eltűnt. A képen látható immár nagynak számító példány viszont a Nagy-Moravából került elő, nyolc kilométerre a torkolattól, ahol évekre visszamenőleg nem volt belőle. Felúszott? Dél felé halad? Terjeszkedik? Egyelőre maradjunk a felfedezés tényénél, de aki a találgatást jobban kedveli, kezdheti. Vegyük azonban figyelembe, hogy a laza elméletek rendszerint vízparti kocsmákban keletkeznek, ahol a légkör ugyan serkentőleg hat a szöveg mennyiségére, de megüli tartalmát.

BUZÁS MIHÁLY

Saša Ledenčan a Nagy-Moraván fogott menyhállal